

Паляничко Діана Геннадіївна
Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри криміналістика,
кандидат юридичних наук

КРИМІНАЛІСТИЧНІ ОСНОВИ АДВОКАТСЬКОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Демократизація суспільства, тотальне реформування державних органів та пов'язані з цим зміни у всіх сферах суспільного життя, в тому числі й в судовій системі, призвели до різкого підвищення ролі та значення адвокатури в Україні. Сьогодні адвокат став повноправним учасником судочинства. Найбільш помітно зросла роль адвокатури в процесі здійснення захисту з кримінальних проваджень, причому не лише під час судового розгляду, а й в ході досудового розслідування.

В сучасній літературі йде активна дискусія щодо ролі та місця професійного адвокатського розслідування та визначення його в системі криміналістичної науки. Зазначене обумовлене введенням в Кримінальний процесуальний кодекс України принципу змагальності, що викликало великий інтерес вчених до дослідження питань адвокатського розслідування як захисної діяльності адвоката.

О.А. Деркач вважає, що предметом криміналістики є не лише діяльність слідчого по застосуванню технічних засобів, тактичних прийомів та методик збору, дослідження та використання інформації з метою встановлення істини, але й діяльність прокурора, судді, адвоката, які приймають участь в процесі судового пізнання [1, с. 19]. До числа змін сфери правосуддя, що закріпила пріоритет «захисної» функції юстиції над «каральною» відноситься: 1. Значне розширення права підозрюваного та обвинуваченого на захист; 2. Вагоме підвищення ролі інституту визнання доказів недопустимими; 3. Відродження

суду присяжних; 4. Право оскарження в суді рішень органів досудового розслідування про арешт та продовження строків тримання під вартою; про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій в досудовій частині процесу; 5. Відмова від інституту повернення кримінального провадження для додаткового розслідування [2, с. 15-16].

Реформування у відповідності з сучасними реаліями практики ведення розслідування, в тому числі й адвокатського, є задачею поточного етапу судового реформування. У зв'язку з цим, наукові дослідження, присвячені «криміналістиці змагального процесу», «криміналістиці захисту», є логічними, обґрунтованими та актуальними.

Адвокатське розслідування – це складова частина досудового розслідування по кримінальним провадженням, що направлене на виявлення, встановлення та закріплення обставин та доказів, підтверджуючих невинуватість підзахисного, направлене на пом'якшення його вини або обґрунтування підстав для реабілітації. Зібрані в ході адвокатського розслідування докази не складають окремого кримінального провадження, разом з тим, після залучення їх до діючого провадження, являються його невід'ємною частиною. Діяльність адвоката, направлена на встановлення відповідних обставин та збір доказів з метою захисту підозрюваного чи обвинуваченого, є публічно-правовою діяльністю, в силу самої суті кримінального судочинства як публічної діяльності держави, направленої на виявлення, розслідування та розгляд кримінальних конфліктів уповноваженими на це органами та посадовими особами в межах наданої їм законом компетенції. По відношенню до досудового слідства адвокатське розслідування має допоміжне значення, оскільки адвокат здійснює часткове розслідування, а не повне (обов'язок здійснення якого покладається законодавством на сторону обвинувачення), та направлене на встановлення, виявлення, дослідження та

закріплення: вузького кола обставин, що мають значення для захисту; на збір доказів, підтверджуючих позицію адвоката та його; односторонності характеру, оскільки адвокат не зобов'язаний в ході свого розслідування встановлювати істину у справі. Він своєю процесуальною діяльністю призваний сприяти встановленню істини слідчим, прокурором, судом [3, с. 36].

Враховуючи допоміжний та субсидіарний характер адвокатського розслідування по відношенню до досудового, адвокатське розслідування базується на тих же принципах, що і вказаний вид державної діяльності, направлений на розслідування кримінальних проваджень та боротьбу із злочинністю. Разом з тим, адвокатське розслідування як особливий вид кримінально-процесуальної діяльності має свої власні специфічні принципи, які виражають його характерні риси як нового інституту кримінального судочинства, а саме: забезпечення приватних інтересів підзахисного; односторонність дослідження обставин та доказів по кримінальному провадженню; не нашкодити підзахисному під час провадження адвокатського розслідування; таємниця адвокатського розслідування; процесуальна солідарність адвоката з підзахисним; відповідальність адвоката за результати проведеного ним розслідування. Вказані принципи переважно носять організаційно-правовий характер, а не процесуальний. Разом з тим, адвокатське розслідування є кримінально-процесуальною діяльністю, яка, в першу чергу, базується на відповідних положеннях, закріплених в чинному кримінальному процесуальному законодавстві [4, с. 15].

Зазвичай всі стадії розслідування пронизані тактикою протистояння сторін, тому приступаючи до провадження адвокатського розслідування, адвокат повинен мати план дій та уміло його реалізовувати. В самому загальному вигляді план входить до поняття стратегії, а спосіб його реалізації охоплюється вже поняттям тактики. Отже, планування є мисленнєвий процес, що виражається в письмовій чи графічній формі. Для складання плану мають

значення базові посилення, що також є його структурними елементами: визначення конкретної цілі та обрання лінії захисту; коло обставин, що підлягає доказуванню; джерела доказів та засоби доказування тощо. План провадження адвокатського розслідування не є сталою незмінною схемою, під час розслідування в план необхідно вносити окремі зміни, пов'язані із змінами в поточній обстановці.

Способом реалізації стратегічних завдань є адвокатська тактика, яка, в свою чергу, опирається на адвокатську техніку. Остання представлена як складова частина майстерності, що має на увазі знання типових ситуацій та структур, необхідність знання яких, перш за все, обумовлена природою адвокатського розслідування, яке включає в себе безліч факторів. Ніхто не може краще описати природу адвокатського розслідування в рамках змагальності сторін, а ніж особа, яка безпосередньо постійно приймає участь в цьому процесі. Макс Ейве, чемпіон світу по шахам, писав: «...Под стратегией мы подразумеваем составление плана, а под тактикой его выполнение. Высшим проявлением тактики является комбинация. Комбинацией мы создаем особый короткий этап, на котором форсированно достигается определенная цель. Ходы на этом этапе партии образуют логическую цепь и находятся в неразрывной связи друг с другом. Каждая комбинация, если к ней поближе присмотреться, состоит из трех частей: нахождении идеи комбинации, расчет ее ходов и оценка последствий комбинации» [5, с. 6]. В якості прикладу елементарного комбінування є схема використання одних доказів проти інших: 1. Показання свідка проти показань свідка, експертизи, речового доказу, письмового доказу, пояснень сторін та третіх осіб; 2. Експертиза проти пояснень сторін та третіх осіб, речового доказу, письмового доказу, експертизи і т.д. Без жодного сумніву, для успішного адвокатського розслідування під час ведення захисту у кримінальному провадженні необхідна ефективна комбінація використання

доказів в залежності від характеру справи, осіб, які приймають участь, поведінки сторони обвинувачення та суду [5, с. 7].

Підставою для завершення адвокатського розслідування може слугувати здійснення адвокатом всіх необхідних процесуальних дій із збирання інформації, предметів, документів, інших відомостей з метою: захисту прав, свобод та законних інтересів підозрюваного чи обвинуваченого; підтвердження того, що суд, прокурор, слідчий порушили конституційні права підзахисного і вжиття заходів з відновлення порушених законності та справедливості. В більш широкому розумінні підставами для завершення адвокатського розслідування є рішення завдань та досягнення поставлених перед ним цілей. Висновки про це адвокат може сформулювати тільки на підставі доказів, зібраних у ході адвокатського розслідування. Такі докази підтверджують наступні обставини кримінального провадження: виправдовуючі обвинуваченого, тобто такі, що спростовують обвинувачення в повному обсязі або частково; реабілітуючі підозрюваного (обвинуваченого); підтверджуючі необхідність у застосуванні кримінального закону про менш тяжкий злочин; пом'якшуючі відповідальність обвинуваченого та підсудного, тобто такі, що впливають на розмір та вид кримінального покарання; такі, що впливають на цивільно-правову відповідальність обвинуваченого (вид та розмір завданого збитку) [6, с. 22].

Перераховані обставини охоплюють всі підстави закінчення адвокатського розслідування, розповсюджуються на всі можливі адвокатські ситуації, що можуть скластися в практичній діяльності правозахисника.

Отже, життя вимагає підвищення професійного і морального рівня вітчизняного правосуддя. Серед важливих чинників, які повинні сприяти вирішенню цього завдання, вагоме місце посідають теоретичні розробки і обґрунтована ними оптимізована практика здійснення адвокатурою конституційних функцій, яка полягає в удосконаленні впровадження та

практичної реалізації адвокатського розслідування, як частини досудового розслідування кримінальних проваджень.

Список використаної літератури:

1. Деркач А.О. Методика профессиональной защиты от обвинения в насильственно-корыстных преступлениях // Криминалистические аспекты профессиональной защиты по уголовным делам. Екатеринбург: Изд-во «Чароид», 2001. С. 19-20.
2. Новик В.В. Состязательность сторон и противодействие адвоката уголовному преследованию: процессуальные и криминалистические аспекты // Вестник криминалистики*. - 2007. - № 2. - С. 15-22.
3. Мартынчик Е.Г. Понятие, природа, сущность и значение адвокатского расследования // Адвокатская практика* : Научно-практ. и информ. издание. - 2011. - № 6. - С. 33-38.
4. Мартынчик Е.Г. Принципы адвокатского расследования* // Адвокатская практика* : Научно-практ. и информ. издание. - 2011. - № 1. - С. 14-20
5. Деханов С. А. Общие вопросы адвокатской тактики, техники и стиля // Адвокат* : Ежемес. информ.-аналит. журн. о практ. применении законодательства. - 2012. - № 9. - С. 5-9.
6. Мартынчик, Е.Г. Основания и формы окончания адвокатского расследования // Адвокатская практика* : Научно-практ. и информ. издание. - 2011. - № 2. - С. 21-24.